

ÜNİTE-7 Türk Sosyologları

Mümtaz Turhan ve Cemil Meriç

1) MÜMTAZ TURHAN

a) Mümtaz Turhan'ın Bilimsel Yaklaşımları ve Sosyolojiye Katkıları

- ❖ Mümtaz Turhan “Kültür Değişimleri” adlı eseri ile Türk tarihinin çeşitli dönemlerini “serbest” ve “zorunlu kültür değişimleri” kavramları ekseninde değerlendirmeye çalışmış ve sosyal psikolojinin verilerini tarihe uygulamıştır.
- ❖ O, Batılılaşma, kalkınma, millet, millî kültür ve demokrasi konularında Türk toplumu için özgün fikirler üretmiştir.
- ❖ Bu çerçevede bilim ve bilim zihniyetini temel ölçü olarak almıştır.
- ❖ Türk toplumunun geçirdiği tarihî safhalar ve büyük dönüşümleri anlamak ve çözmek için yegâne yol göstericinin bilim olduğu inancındadır.
- ❖ Mümtaz Turhan ülkemizde teknik konularda bile duygular ve basmakalıp düşünce kırıntılarının baskın olduğundan şikâyet etmektedir.
- ❖ O, bütün alanlarda bilimin ve bilimsel zihniyetin hâkim olmasını istemektedir, dönemi içerisinde bunun kavgasını vermiş ve yol gösterici olmuştur.
- ❖ Mümtaz Turhan'ın bilim ve teknolojiye dayanarak toplum kurumlarını yenileştirmeye çalışması ve aydın halk bütünlüğünü sağlayarak millî kültürün kurulmasına çalışması bakımından Ziya Gökalp çizgisinin devamı olduğu kabul edilmektedir.
- ❖ Bunun yanında kültür değişmesini sahada yaptığı çalışmalarla sürdürmesi bakımından da “Meslek-i içtimâî” akımına dâhil eden fikir adamları da bulunmaktadır.

b) Kültür Değişimleri

- ❖ Mümtaz Turhan'ın “Kültür Değişimleri” adlı eseri kendi alanında ülkemizde yapılan ilk ve bugün için klasikleşmiş bir çalışmadır.
- ❖ Kültür değişimleri bir boyutuyla kültür, medeniyet, teknoloji, değişme ve kültür değişimlerine ilişkin kavram ve teorilerin yer aldığı bir el kitabı özelliği taşır.
- ❖ Diğer ve daha önemli yanıyla da kültür değişmesi çerçevesinde Türk toplumunun tarihî gelişim sürecini ve o günkü toplumsal yapısını anlamaya çalışır.
- ❖ Mümtaz Turhan Barlett'in “Psikoloji ve ilkel Kültür” adlı kitabından yola çıkarak kültür değişimlerinin niteliğini tartışır.
- ❖ Ona göre, kültür değişimleri esas olarak ya “iktibaslar” (alıntı) veya çeşitli kültürlerin birbiriyle teması ve karışması sonucunda meydana gelir.
- ❖ Kültür değişiminin ilk merhalesini oluşturan alıntılar, bir toplumda yenilikçiler denilen şahıslarla bunların etrafında toplanan küçük bir grubun dışarıdan veya başka bir kültürden aktardıkları unsurları kendi vatandaşlarına kabul ettirmeleri, toplum içinde yaymalarıyla başlar.
- ❖ Bir medeniyet ve toplum içerisinde meydana gelen bir yeniliğin, bir değişimin, bir unsurun çevreye yayılmasını (diffusion) araştırmanın önemini belirtmek için **Sorokin** şu karşılaşmayı yapmaktadır: “Canlı bir bedendeki kan dolaşımını bilmek fizyoloji için ne ise, kültür değişimlerine ait olayların bilinmesi sosyoloji için odur.
- ❖ Mümtaz Turhan Kültür Değişimleri adlı eserinde E. Sapir, E. B. Tylor, C. Wissler, Thurnwald, MacIver, Malinowski, Maslow, A. Kroeber ve Levy-Bruhl'un kültür tanımlarını aktardıktan sonra kendi tanımını vermektedir.
- ❖ Ona göre **kültür**; “Bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer ölçülerini, genel davranış, görüş ve zihniyet ile her çeşit davranış şekillerini içine alır.
- ❖ Mümtaz Turhan, o güne kadar kadar yapılanların en iyisi olduğunu düşündüğü Malinowski'nin tanımını esas almıştır.
- ❖ Ona göre: “Kültür değişmesi, bir toplumun mevcut düzenini, toplumsal, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe dönüştüren bir süreçtir.
- ❖ Böylece kültür değişmesi, her toplumun siyasi yapısında, idari kurumlarında ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında, inanç ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, eğitiminde, kanunlarında,

maddi araç ve gereçlerinde, bunların kullanılmasında, toplumsal iktisadın dayandığı üretim maddelerinin sarf edilmesinde meydana gelen değişimleri içine alır.

- ❖ Mümtaz Turhan'da öne çıkan kavramlar serbest, zorunlu kültür değişimleri ve alıntıdır.
- ❖ Serbest kültür değişiminden, bir toplumsal grup veya toplumun, yabancı bir kültüre sahip grup veya toplumla temasa geldiği zaman hiçbir iç ve dış baskı altında bulunmaksızın belirli unsurlar veya o kültürün belirli bir kısmını alıp benimsemesi sonucunda yapısında meydana gelen değişimler kastedilmektedir.
- ❖ Zorunlu kültür değişimi, farklı kültürlerle sahip iki toplumsal grup veya toplumdan biri kendi kültürünü veya belirli bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerine baskı yapar veya idari bir nüfuz ve iktidara sahip bir zümre yabancı bir kültürü veya bunun bazı unsurlarını kendi toplumuna zorla kabul ettirmeye çalışırsa sonuçta meydana gelen değişimlerdir.

- ❖ Alıntı kavramı ile bir grup veya topluluğun başka kültürlerden belirli unsurları aynen alması anlatılmaktadır.
- ❖ Bir kültür diğer bir kültürden alıntı yaptığı zaman aldığı unsurlar ister birer cisim, ister örf ve adet olsun, bunları daima değiştirir, kendisine uydurur.
- ❖ Mümtaz Turhan serbest ve zorunlu kültür değişimleri kavramları ekseninde Türk toplumunun tarihi sürecini üç kısma ayırarak ele alır.
- ❖ Bunların **ilki** toplumda herhangi değişim meydana getiremeyen ve bazı unsurlarının alındığı safha ile bunların bilinçli bir şekilde aktarıldığı serbest değişimler devri; yani **on dokuzuncu** yüzyıla kadar olan dönem.
- ❖ **İkinci** safha ise onun geçiş devri olarak nitelediği **Üçüncü Selim zamanıdır**.
- ❖ **Üçüncü** safha ise kapsamlı ve köklü kültür değişimlerinin ancak zorunlu bir şekilde meydana getirilebileceği düşüncesinin belirmeye başladığı devirdir.
- ❖ Mümtaz Turhan **bu devri ikinci Mahmud'la başlatmakta** ve çeşitli kısımlara ayırmaktadır.
- ❖ Ona göre bu safhalar şunlardır: **ilk safha** ikinci Mahmud'dan Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar olan dönem
- ❖ **İkinci safha** Tanzimat'tan 1876'ya yani Birinci Meşrutiyet'in ve Kanunu Esasi'nin (anayasa) ilanına kadar
- ❖ **Üçüncü safha** 1876'dan 1908'e yani II. Meşrutiyet'in ilanı ve yürürlükten kaldırılmış bulunan Kanunu Esasi'nin tekrar yürürlüğe konulmasını sağlayan devrime kadar
- ❖ **Son safha** ise 1923'ten o güne kadar olan dönemdir.
- ❖ Mümtaz Turhan bu köylerdeki sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıflar, aile yapıları, göç, köydeki sosyal ve kültürel değişimler, cemaat yapıları ile şahsi gözlem ve kullandığı yöntemlerden de söz eder.

c) Garplılaşmanın (Batılılaşmanın) Neresindeyiz?

- ❖ Mümtaz Turhan'a göre, Batı medeniyetinin ana unsurları bilim, teknik, insan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyettir.
- ❖ Hakiki Batılılık ise bu prensiplere bağlılıktır.
- ❖ Mümtaz Turhan Batılılaşmadan kendi tanımıyla **“bir millet veya toplumun kendi örf ve adetleri, gelenekleri içinde tarımsal, teknolojik, siyasi, eğitim, sanat ve diğer toplumsal faaliyet ve sahaları kapsayan genel bir kültür oluşumunu”** kastetmektedir.
- ❖ Bu da Batıdan her şey den önce bilim ve teknikle, bilim zihniyetini almakla gerçekleşecektir.
- ❖ Onun için farklı kesim ve anlayışların aralarındaki çatışma noktalarını da yaratan kavramları kullanarak garplılaşma, muasırlaşma veya modernleşme, ister ilerleme denilmesinin hiçbir önemi yoktur
- ❖ Mümtaz Turhan bu konuda **şunları** söylemektedir: “Batı medeniyeti bilime, bilim zihniyetine ve bunların meydana getirdiği teknikle hak ve hürriyet prensiplerine dayanan kurumlardan oluşmuş bir düzendir.
- ❖ Bu sistemin esasının oluşturan kurumlara bütün gerekleri, fonksiyonları, mana ve ruhu ile sahip olmadıkça Batılılaşmadan bahsetmenin hiçbir değeri yoktur”
- ❖ Mümtaz Turhan ülkemizin Batılılaşma sürecindeki yanlışları şu şekilde sıralamaktadır:

- “Biz insanımızın genel mesleki, teknik bilgisini artırmadan, ona yeni maharetler kazandırmadan,
 - Yeteneklerini geliştirmeden ve dünya görüşünü, zihniyetini bilimsel ilkelere göre değiştirmeden, yani ona ilim zihniyetini aşılamadan sadece fabrikalar, geniş caddeler açmak, parklar, barajlar, limanlar yaptırmadan, lüks otomobiller, tarım araçları, radyolar, buzdolapları vs. almak ve Batılı kanunlar, nizamlar vazetmek suretiyle Batılılaşacağımızı zannetmişiz.
 - 150 seneden beri hep bu kanaat ve bu batıl itikatte hareket etmekteyiz” (Turhan, 1980: 69).
- ❖ Mümtaz Turhan bütün bunların gerçekleştirilememiş olmasını ülkenin kötü yönetilmiş olması, sermayesizlik, halkın cehaleti, tecrübeli iş adamı yokluğu gibi sebeplerle açıklandığından söz etmektedir.
 - ❖ Ona göre, iyi bir yönetime ve gerçek aydınlara sahip olan memleketlerde halkın cehaleti, o memleketin ilerlemesine, zenginleşmesine mani olmamıştır.

d) İlk Eğitim ve Batılılaşma

- ❖ Batılılaşmayı, kalkınmayı, ilk eğitime ve okuma yazma oranına bağlayan akım mensupları Mümtaz Turhan’ın en fazla eleştirdiği kesimi oluşturmaktadır.
- ❖ Ona göre bu tabaka “eğitim” denildiğinde ilk eğitimi anlayan kimselerdir.
- ❖ Bu kesimin zihninde bu kanaatin doğmasında iki önemli sebep rol oynamaktadır; 1. Bütün çağda toplumların aynı zamanda yüzde yüze yakın bir oranda okuryazar, geri kalmış memleketlerin halkının da ümmi (cahil, okuma yazma bilmeyen) olmaları.
- ❖ 2. Geri kalışımızın sebebinin, halkın bilhassa köylünün cahil olmasında aranmasıdır
- ❖ Mümtaz Turhan’ın ünlü bir sosyal antropologun cümleleri ile bu görüşlerini destekler: “İlkel bir topluluğu medenileştirmek gayesiyle sadece okuma yazma öğretirseniz, okuma yazma bilen ilkel bir topluluk elde etmiş olursunuz”.
- ❖ Milletler arasında kültür ve medeniyet farklarını doğuran, onların halk tabakaları değil, aydın zümrelerdir.
- ❖ Mümtaz Turhan dünyada alet ve makineleri, fennî metodları, verimli çalışma ilkelerini ve ülkeleri en iyi bir şekilde yönetme tarzlarını bulan, keşif veya icat eden, mükemmelleştirenlerin aydınlar olduğunu ifade eder.
- ❖ Onun için bir memleketin geriliğinden halkın sorumlu tutmak kadar gülünç ve abes bir şey olamaz.

e) Batılılaşma Hareketi ve Millî Eğitim

- ❖ Mümtaz Turhan’a göre Türk eğitim sistemi, kendi kendine yeter, yani memleketin muhtaç olduğu birinci sınıf ilim ve teknik adamlarını yetiştirebilir bir hale gelinceye kadar Avrupa ve Amerika’ya yüksek öğrenim için öğrenci göndermekten ve Araştırma Enstitüleri açmaktan geçmektedir.
- ❖ Avrupa’ya öğrenci gönderme fikri ve uygulaması esasen Batılılaşma tarihinin tümünde vardır.
- ❖ Mümtaz Turhana göre geçmiş yıllardaki uygulamaların aksaklık ve hataları şunlardır: Batı’yı tanımamak, hedefi doğru tayin edememek, plan ve programsızlık ve yanlış öğrenci seçimi.

f) Türkiye’nin Kalkınmasında Köyün Yeri ve Rolü

- ❖ Mümtaz Turhan köy meselesini sanayileşme ve göç süreci ile birlikte ortaya çıkabilecek problemleri de kapsayan, aynı zamanda ülkenin kalkınma ve gelişmesinin yanında insani ve kültürel bir sorun olarak ele almaktadır.
- ❖ Mümtaz Turhan köylerin küçük ve sayıca çok olmasının getirdiği zorluklardan ve Türkiye’nin gerçeklerinden yola çıkarak bu konudaki projesini kitaplaştırmıştır.
- ❖ Buna göre “Kültür ve Sanayi Merkezleri” adını verdiği kuruluşlar Türkiye’nin her bölgesinde, her kırk köyün bulunduğu alanın ortasında kurulmalıdır.

g) Toprak Reformu ve Köy Kalkınması

- ❖ . Toprak Reformunun tek çare olarak ileri sürüldüğü dönem içerisinde Mümtaz Turhan bu konuda ayrıntılı bir kitap yazarak konuyu çeşitli yönleriyle ele almıştır.
- ❖ Buna göre, öncelikle köy ve köy toplumu hakkında araştırmalar yapmak, toprak reformunun sonuçlarını objektif şekilde tespit etmek, toprak reformunun yapılacağı bölgelerin toplumsal

yapılarını dikkate almak, tarım üretimini hesaba katmak, toprak reformunu tarım politikası ile birlikte düşünmek gibi konular üzerinde durur.

- ❖ Toprak reformunun devlete yükleyeceği mali külfet, ekonomiye katkısı ve kültüre ilişkin faktörlerin de araştırılmasının gerektiğinden bahseder (Turhan, 1980: 137).
- ❖ Mümtaz Turhan bu eserinde toprak reformu gibi ekonomik, teknik, toplumsal kültürel boyutları olan bir meselenin bilimsel çalışmalarla değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

h) Halk Eğitimi ve Millî Eğitim

- ❖ Toplumsal ve millî eğitim bir toplumun, bağımsızlığını, barış ve sükûn içinde yaşamasını temin eden, topluluk hayatını düzene koyan değerleri, değer ölçülerini ve sistemlerini genç nesillere aşılması, benimsetmesi ve yetiştirmesi şeklinde tanımlanır.
- ❖ Toplumun bu tarz ideallere, kalıcı değerlere sahip olması gerekir
- ❖ Ahlak eğitiminin küçük yaşlarda verilen bir din ve estetik eğitimi ile birlikte ele alınmasının gerektiğinden söz eden Mümtaz Turhan bunun sınırlarını ve tarzını iyi tayin edebilmek için din hakkında açık ve objektif bir fikrimizin olması ve önyargılardan kurtulmamız gerektiği kanaatindedir.
- ❖ Din hakkında bize en açık ve objektif bilgiyi din tarihi, etnoloji, sosyal antropoloji ve sosyoloji vermektedir.
- ❖ Ona göre demokrasi bir eğitim meselesidir

i) Üniversite Problemi

- ❖ “Üniversite Problemi” adlı 1967 yılında hazırladığı kitabında Mümtaz Turhan Üniversitelerin ana fonksiyonlarını şu şekilde sıralar:
 1. Bilim adamı, araştırmacı yetiştirmek ve bilimsel araştırmalarda bulunmak,
 2. Üniversite de dâhil olmak üzere bütün eğitim kademeleri için eğitim elemanı yetiştirmek.
 3. Kaliteli yönetici ve iş adamı yetiştirmek.

j) Atatürk ilkeleri ve Kalkınma

- ❖ Mümtaz Turhan’ın “Atatürk ilkeleri ve Kalkınma” adlı 1965 yılında yayınlanmış olan kitabı Atatürk inkılaplarını tahlil eden ve farklı kesimler tarafından nasıl ele alındığını tartışan bir çalışmadır.
- ❖ Mümtaz Turhan’a göre, Batı ülkelerinin milliyetçiliğinin beş asır süren bir seyri söz konusudur
- ❖ Türkiye’nin ana davası, bir an evvel bir millet olma ve millî kültüre kavuşma davasıdır

k) Millî Kültür ve Halkçılık

- ❖ Mümtaz Turhan’a göre tarihî, toplumsal yapı ve şartların sonucu olarak ülkemizde birbirinden farklı iki kültür bulunmaktadır.
- ❖ Şehirlerde, bilhassa büyük şehirlerde yaşayan insanların ve aydınların da katıldığı ve temsil ettiği “şehir” veya “aydın kültürü”, diğeri de küçük kasaba ve şehirlerin de dâhil olduğu geniş halk kitlelerinin ve köylünün temsil ettiği “halk kültürü”dür.
- ❖ Bu iki kültür arasındaki derin farklara rağmen her iki topluluğun temsil ettiği kültürler arasında ortak bağlar vardır.
- ❖ Bunlar dil, din, tarih bilinci, ortak bir toprağa ve devlete sahip olma, bazı örf ve adetler, geleneklerdir.

l) Mümtaz Turhan’a Göre Türkiye’de Bilim

- ❖ Mümtaz Turhan bilimin bir yöntemden ziyade bir zihniyet meselesi olduğu düşüncesindedir.
- ❖ Herhangi bir konu, olgu veya olay hakkında gözlem yapmak, gerçeklere bağlı kalmak ve nesnel olmak bilim adamının temel hareket noktasıdır
- ❖ Mümtaz Turhan’a göre, Atatürk ve Cumhuriyet devrimlerinin tek ve gerçek manası, dünyanın gidişine ayak uydurabilmek ve tekrar geri kalmamak için bazı doğmalara, kurallara saplanmamak, fikri hareketlilik, toplumsal dinamizmi sağlamak ve korumaktır.

2) CEMİL MERİÇ

a) Cemil Meriç'e Göre Sosyoloji

- ❖ Cemil Meriç, sosyolojiyi “içtimai fizik” veya “fizyoloji” adları ile temelini Saint Simon’un attığı bir bilgi dalı olarak kabul eder (Meriç, 1974: 156).
- ❖ Cemil Meriç’e göre tarihin, medeniyet tarihinin ve “ümran” adını verdiği sosyoloji biliminin gerçek kurucusu ise İbn Haldun’dur.
- ❖ İbn Haldun’dan sonra ise sosyoloji biliminin 4 kurucusu vardır: **Saint Simon, Proudhon, Marks ve Comte.**
- ❖ Bunlar içinde en fazla Comte’un yeri belirtilmiştir.
- ❖ Sosyoloji Cemil Meriç’e göre sosyoloji bilimi “yeni bir ideoloji” ve “buhranların çocuğu”dur.
- ❖ **Comte**, Fransız ihtilalinin ölümüne mahkûm ettiği Katoikliği, “insanlık dini” ismi altında hortlatan bir yarı delidir.
- ❖ **Le Play** sürüyü şer kuvvetlerine kaptırmak istemeyen kiliseyi temsil eder; şer kuvvetlerine yani sosyalizme.
- ❖ **Durkheim** sarsılan düzeni rasyonalizm rayına oturtmak isteyen bir haham torunudur.
- ❖ Ortak vasıfları kötü birer nasir olmaktır ve dava Hristiyan Batı toplumunu istikrara kavuşturmadır.
- ❖ Ona göre sosyoloji aynı zamanda mevcut düzenin savunmasını üzerine alan yeni bir “teoloji”dir
- ❖ Cemil Meriç Amerikan sosyolojisi hakkında da şu kanaate sahiptir.
- ❖ Ona göre ikinci Dünya Savaşı’ndan sonra yeni putlar çıkmıştır ortaya; Truman, Marshall Planı ve Amerikan sosyolojisi.
- ❖ Sosyoloji, biyoloji değildir
- ❖ Sosyoloji endüstriyel toplumun çocuğudur.
- ❖ Bir Demystification’dur, yani insan düşüncesine hürriyet getirir, kutsal tanımaz.

b) Bilgi Sosyolojisi

- ❖ Cemil Meriç bilgi sosyolojisinin de sosyolojinin de en büyük müjdecisinin İbn Haldun olduğunu düşüncesindedir.
- ❖ Ancak bilgi sosyolojisini sağlam ve sosyal temellere oturtan önce Saint Simon’dur
- ❖ Bilgi sosyolojisinin II. Dünya Savaşı’ndan sonra Amerika’da itibar kazanması Cemil Meriç şu şekilde açıklıyordu: “Bir parça beyin göçüyle izah edilebilir; ama asıl sebep insanların birbirine güvenmemesi, reklamın ve propagandanın insan şuurunu bulandırmasıdır

c) Cemil Meriç'e Göre Türkiye’de Sosyoloji

- ❖ Cemil Meriç Türkiye’deki ilk sosyolojik yaklaşımlar hakkında çok olumsuz kanaate sahiptir.
- ❖ Fransa’da liselere alınmayan sosyolojinin bizde kürsüsünün bulunmasını çok sert ifadelerle eleştirir.
- ❖ Ziya Gökalp’ın, Mehmet İzzet’in, Necmeddin Sadak’ın temsil ettiği sosyolojinin hedefinin Türk zekâsını kendisini zerre kadar ilgilendirmeyen konularla meşgul etmek, gelecek nesillerin uyanmasını engellemek olduğunu iddia eder.
- ❖ “Comte’un, Le Play’in, Durkheim’in herhangi bir sorumuza cevap vermesi beklenebilir mi?” diye sorar (Meriç, 1993: 177). “Yeni teoloji”nin önderleri -Gustav Le Bon ve Edmond Demolins gibi yamaklarıyla birlikte- ikinci Meşrutiyet’in en itibarlı kâhinleri.
- ❖ Hangi meselemize aydınlık getirdiler? Başka bir düşüncenin başka bir medeniyetin çocuğuydular.
- ❖ Büyük bir aceleyle ithal edilen bu “sahte bilim” tek işe yaramış: Nesillerin uyanmasını önlemek.
- ❖ Cemil Meriç devam eder: “Sosyoloji talebesi, Sorokin’den aktarılmış garip bir sosyoloji tarihinde yüzlerce isimle karşılaşır.
- ❖ Gerçekte hiçbirinin kendi davası ile ilgisi yoktur”
- ❖ Cemil Meriç, “Kültür ve Medeniyet” adlı bir konferansında da Ziya Gökalp hakkında çok farklı değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Ziya Gökalp’a gelince, o da bir çöküş devrinin adamıdır.

d) Cemil Meriç’in Üzerinde Durduğu Temel Kavramlardan Biri: İdeoloji

- ❖ Ona göre, hiçbir bilim hakikatin bütününe sunmaz.
- ❖ İnsan bilimlerinin hepsi de bir yanıyla ideolojidir.
- ❖ İdeoloji, yani belli bir medeniyetin, belli bir inancın, belli bir cemaatin müdafaa silahıdır.
- ❖ 1950'lere kadar Batı'nın hiçbir büyük sözlüğünde ideolojinin sosyal ve politik manalarını bulamayız.
- ❖ Yirminci asrın ikinci yarısına kadar ideoloji, "düşünceler bilimi"dir

e) Sosyolojinin ve Tarihin Kâşifi: İbn Haldun

- ❖ İbn Haldun sosyolojinin ve tarihin kâşifidir.
- ❖ Çağdaş düşünce Batı'da Machiavelli ile Doğu'da İbn Haldun'la başlar.
- ❖ Ortak yönleri o zamana kadar teoloji ve ahlakın emrindeki sosyal bilimleri onların emrinden çıkarmaları, totem ve tabuları yıkmalarıdır
- ❖ İbn Haldun, hem medeniyet tarihinin, hem de sosyolojinin kurucusu.
- ❖ Toplumsal bilimlerin dayandığı temel prensiplerden birçoğunu ilk defa olarak ifade eder ve uygular.
- ❖ Cemil Meriç İbn Haldun'u kendi semasında tek yıldız olarak adlandırır.
- ❖ "Ortaçağın karanlık gecesinde muhteşem ve münzevi bir yıldız; ne öncüsü var, ne de devamcısı.
- ❖ Mukaddime, çağları aydınlatan bir fecir; girdapları, mağaraları, zirveleriyle.
- ❖ İbn Haldun tarihi teolojiden temizler, ölçüsü akıldır.
- ❖ Toplumsal olaylarda tesadüf yoktur.
- ❖ Darwin'in, Marks'ın, Adam Smith'in birçok görüşleri çekirdek halinde onda mevcuttur.
- ❖ Mukaddime'nin üç kaynağı vardır:
 1. Eski Arap yazarları, İslam tarihçileri, Mesudi, Tortuş, Mesudi
 2. 2. Aristo, Platon (Farabi kanalıyla), Yunan Helenistik kültürü.
 3. 3. Yaşanmış hayat
- ❖ İbn Haldun yeni bir bilim kurduğunun farkındadır.
- ❖ Tarihi "insan bilimlerinin bilimi" yapan bir ihtilal. Umran'la asabiyet, yeni bir bilimin iki anahtarı.
- ❖ Umran, geniş manasıyla medeniyet, yani: bir kavmin yaptıklarının ve yarattıklarının bütünü, toplumsal ve dini düzen, adetler ve inançlar.
- ❖ "Mukaddime" 1850'de Batı dillerinde yayınlanmasına rağmen Avrupa yine de tanımaz Mukaddime'yi.
- ❖ Çünkü insan tarafsız değildir.
- ❖ Batı için Doğu ilkeller ülkesidir.
- ❖ Vicedanını rahat ettirmek için fethettiği ülke ne kadar büyük bir medeniyete sahip olursa olsun Avrupa onun insanın sevgi ve saygıya layık olmadığına ferman çıkarır.

6

f) Saint Simon İlk Sosyolog İlk Sosyalist

- ❖ Saint Simon'un çıkardığı "Organisateur" adlı dergide işlenen başlıca konular endüstriyel rejimin nasıl kurulacağıdır.
- ❖ Saint Simon topluma yeni bir anayasa sunmaktadır.
- ❖ Mühendislerden, edebiyatçılardan, sanatçılardan kurulu bir "yeni buluşlar" meclisi, fizyolojistlerden, matematikçilerden bir "inceleme meclisi", baş yeri zekâyâ ayıran bu garip ütopyada halka uygun görülen rol ne? Yeni düzende şefleriyle kaynaşmıştır halk.
- ❖ Kralın ise hiç adı geçmez
- ❖ Bu kitapta Cemil Meriç'in mükemmel Türkçesiyle Saint Simon'a ait metin şu şekilde yer alır: "Tutalım ki Fransa bir anda en büyük elli fizikçisini, elli kimyacısını, elli fizyolojistini, elli mühendisini, elli şairini, elli fabrikatörünü, elli bankacısını kaybetti. Ne olur?"
- ❖ Saint Simon'dan sonra toplum ikiye ayrıldı: Çalışanlar aylaklar.
- ❖ Tembellik bir imtiyazdı eskiden, bir asillik belgesiydi.
- ❖ Saint Simon için aylak yani eşek arısı, çalışmadan yiyendir: Rahip, asker, toprağa alın terini katmayan mülk sahibi.
- ❖ Saint Simon için bal arısı topluma yararlı bir iş görendir: Tüccarlar, fabrikatörler, çiftçiler, bankacılar, bilginler, sanatçılar, memurlar, işçiler.
- ❖ Emek, Saint Simon'dan beri küçültücü olmaktan çıkmıştır
- ❖ Emile Durkheim'e göre, Saint Simon hem sosyolojinin hem de sosyalizmin kurucusu: "Saint Simon'un düşüncesi XIX. Asırda gelişen bütün düşünce akımlarını kucaklayacak kadar karmaşık; tarih metodu, pozitif felsefe, sosyalizm. Hepsini tek kelimeyle toplamış Saint Simon: Endüstriyalizm (Meriç, 1967: 46).- Sosyoloji Comte'un uydurduğu bir kelime. Saint Simon sosyal realiteyi inceleyen bilime "insan bilimi", "sosyal fizyoloji", "hürriyet bilimi" adını verir.
- ❖ Saint Simon'un sosyolojisi tarihe dayanan bir sosyoloji.

ÜNİTE SONU